

Middelheimmuseum

Persdossier 2025

- Een museum als geen ander
- Indrukwekkende kunstcollectie
- Presentatie in vier thema's
- Totale bezoekerservaring
- Iconische plek met lange geschiedenis
- 75 jaar Middelheimmuseum

Bijlagen

- 25 kunstwerken op de Vlaamse Topstukkenlijst
- Vier thema's in de collectiepresentatie
- Kunst in de Stad

Praktische info

Een museum als geen ander

Het Middelheimmuseum is een buitengewone plek waar kunst en natuur samenkomen. Het kunstpark verbindt elke bezoeker met sculptuur en natuur in de stad. Het brengt kunstenaars, publiek en gemeenschappen samen om deze cruciale verbindingen te verkennen, te koesteren en door te ontwikkelen, voor de veerkracht van vandaag en morgen. In museumstad Antwerpen blijft het Middelheimmuseum een buitenbeentje.

Samenspel van kunst en natuur

Kunst en natuur gaan in het park een unieke dialoog aan. Geen klassieke museumzalen hier, maar levende landschappen vol tsjilpende vogels en wisselend zonlicht. Alles beweegt op maat van de seizoenen, en dat maakt élk bezoek anders. Voortdurend gaan de kunstwerken in interactie met het parklandschap. Bladeren veranderen van kleur, het licht verschuift, regen en zon veranderen je blik op de kunstwerken. Zo blijft het museum een levendige en dynamische plek die telkens opnieuw verrast.

Alles in beweging

De betekenis van kunst is niet onveranderlijk, en dat zie je in het Middelheimmuseum. Hedendaagse kunstenaars dagen ons uit om anders te kijken. Ze stellen vastgeroeste ideeën in vraag en nodigen uit om stil te staan bij maatschappelijke en artistieke ontwikkelingen. Hun werk roept vragen op, zet aan tot reflectie en nodigt uit tot onverwachte ontmoetingen. Het museum is zo niet alleen een plek van kijken, maar ook van denken, voelen en dialogeren.

Welzijn en rust

Meer dan denken alleen: in de stilte van het park buiten de drukke stad kom je helemaal tot rust. Hier komen veel Antwerpenaren op adem, in verbinding met kunst en natuur. Veel aandacht gaat daarbij naar wat het museum kan betekenen voor het mentale en fysieke welzijn van de mensen die daar werken en verblijven, en van de bewoners van de bredere omgeving en de stad.

Geen 'backstage'

De meeste andere musea voeren restauraties en voorbereidingen uit achter gesloten deuren. In het Middelheimmuseum gebeurt dit in alle openheid. Onderhoudswerken, restauraties, het verplaatsen van beelden en de opbouw van tentoonstellingen: bezoekers krijgen een unieke blik achter de schermen en zien het museum voortdurend in actie. Ze zien niet alleen de zorg voor de collectie, maar ook hoe een museum leeft en evolueert.

Geen drempel

Het Middelheimmuseum is het enige museum in Antwerpen waar je altijd gratis binnen kan. Je komt er op een laagdrempelige manier in aanraking met moderne en hedendaagse beeldhouwkunst. Jong en oud, kunstliefhebber of toevallige passant: iedereen kan het kunstpark verkennen op een eigen tempo. Zonder tickets of toegangsbarrières nodigt het museum uit tot spontane ontdekkingen, herhaalde bezoeken en nieuwe perspectieven op kunst in de openbare ruimte.

Indrukwekkende kunstcollectie

Beelden en installaties pronken tussen statige beuken, stille vijvers en frisse weidebloemen in het gras. Oude en nieuwe architectuur komen samen met moderne en hedendaagse kunst in een eeuwenoud park. Die unieke combinatie maakt dat de collectie van het Middelheimmuseum gekend is als een van de allermooiste kunstcollecties in openlucht.

Straffe internationale collectie

Sinds 1950 bouwt het Middelheimmuseum aan een indrukwekkende collectie. Ze telt wel 1.800 kunstwerken. Meer dan 250 beelden zie je elke dag in het park, van 1870 tot nu. In de eerste decennia lag de nadruk op beeldhouwkunst in Europa, de laatste jaren verschoof de aandacht naar hedendaagse sculptuur. Daarom zie je kunstenaars van vroeger en vandaag bij elkaar, zoals werk van Camille Henrot, Barbara Hepworth, Germaine Richier, Henry Moore, Auguste Rodin, Alexander Calder, Juan Muñoz, Berlinde De Bruyckere, Pascale Martine Tayou, Richard Deacon, Ai Weiwei, en vele anderen. Op het [online collectieplatform](https://collectie-in-het-park.middelheimmuseum.be/) vind je een overzicht.

<https://collectie-in-het-park.middelheimmuseum.be/>

25 Vlaamse Topstukken

Vlaanderen bezit een grote collectie van kunst en erfgoed die verhalen vertellen over de Vlaamse geschiedenis en cultuur. Deze stukken zijn zo waardevol, zeldzaam en onmisbaar dat de Vlaamse overheid ze beschermt via het Topstukkendecreet. Tot 2022 waren in de collectie van het Middelheimmuseum 7 kunstwerken erkend als Topstuk. In 2022 kregen 18 beeldhouwwerken uit de Middelheimcollectie ook deze erkenning: 9 uit de periode 1914-1945, en 9 uit 1945-1968. De meeste topstukken zijn te zien in het kuntpark en in het collectiepaviljoen.

Overzicht: zie bijlage

Dynamische plek vol verandering

In de natuur is alles voortdurend in verandering. Dat geldt ook voor musea en hun collecties. Waren musea vroeger 'onveranderlijke' bewaarplaatsen, zijn ze vandaag dynamische plekken waar bezoekers kunst en erfgoed beleven vanuit hun eigen leefwereld. Door de steeds veranderende wereld en actuele thema's zoals klimaatverandering, duurzaamheid, gendergelijkheid, migratie en gezondheidszorg krijgen de kunstwerken nieuwe perspectieven en betekenissen. De presentatie van de collectie houdt rekening met deze voortdurende verschuivingen en stimuleert een open blik.

Presentatie met vier thema's

Lang werd gedacht dat de mens boven de natuur stond. Gelukkig weten we vandaag beter. De vele kunstenaars in de collectie geven een goed beeld van dit voortschrijdend inzicht. Ze geven wel honderden manieren om naar die onverbreekelijke band tussen mens en natuur te kijken. De kunstwerken zijn samengebracht in vier thema's. Ze tonen hoe verschillende kunstenaars zich over gelijkaardige vragen bogen. Elk thema heeft een eigen zone in het kuntpark. De groene omgeving en de sculpturen versterken elkaar in beide richtingen.

Presentatie in vier thema's

Hoe verhouden mens en natuur zich tot elkaar? Die vraag hield kunstenaars van alle tijden bezig. Hun antwoorden zie je in een uitgebreide tentoonstelling in het kunstpark. Samen geven ze wel honderden manieren om naar de onverbreekelijke band tussen mens en natuur te kijken. Al die visies zijn in het kunstpark samengebracht in vier thematische zones.

Uitgebreide teksten: zie bijlage

THEMA 1

Bewegingen

Verandering is eigen aan de natuur. Oude en nieuwe kunstenaars zijn gefascineerd door mutatie en transformatie, en cycli van groei en verval. 'Bewegingen' onderzoekt hoe we omgaan met verandering. Omarmen we de onzekerheid van vernieuwing? Of proberen we onze wil op te leggen?

Het kunstpark verandert elke dag op het ritme van de seizoenen. In deze zone zie je de natuur het meest transformeren: van de eerste knopjes aan de takken tot dode bladeren op de grond. Ook kunstwerken leven. Een bronzen beeld bestaat eerst uit versies in klei of was en gips. Sommige sculpturen recyclen afval. Andere kunstwerken bestaan uit vergankelijke of zelfs levende materialen. De levenscyclus zie je in kleine dingen tot zelfs in hemellichamen en de kosmos.

Dit thema gaat verder dan enkel veranderlijkheid. Het moedigt ook aan tot verandering. Kunst nodigt uit om ons in te leven in de verbeelding van een ander. Alleen door uitwisseling kunnen we beweging brengen in complexe vraagstukken zoals onze omgang met de natuur, nu en in de toekomst.

Een greep uit de kunstwerken:

- [Carl Andre, 74 Weathering Way \(2001\)](#)
Op de grond liggen 74 identieke stalen platen in een lange strook. Bezoekers mogen erover lopen. Door de natuurelementen en de mensen veranderen de platen geleidelijk van vorm.
- [Chris Burden, Beam Drop \(2009\)](#)
Tijdens een performance lieten grote kranen meer dan 100 stalen balken vallen in vloeibaar beton. Langzaam neemt de natuur het kunstwerk over. De zwaartekracht doet balken buigen, het staal corrodeert, er groeit mos op het cement.
- [Dan Graham, Belgian Funhouse \(2004\)](#)
Bezoekers spiegelen zich in dit bizarre 'spiegelpaleis' aan elkaar en de omgeving. Door de steeds andere bewegingen van bezoekers en omgeving komt dit werk tot leven.
- [Barbara Hepworth, Cantate Domino \(1958\)](#)
De titel roept biddende handen op, voor een leven na de dood. Het kunstwerk zelf lijkt zich open te vouwen als kiemende zaden. Het versterkt het idee van de levenscyclus, die telkens opnieuw begint.
- [Roberta Gigante, Double Twisting \(2021\)](#)
Het mengsel van gassen in de neonbuizen van dit kunstwerk zorgt voor een wisselend uitzicht. Bij warm weer kleurt de sculptuur blauw. Als het vriest, kleurt het helemaal rood.

- [Antony Gormley, Firmament III \(2009\)](#)
Midden in deze grote metalen sterrenhemel schuilt een figuur: een mens in foetushouding. Door de wirwar aan draden en knopen blijft die echter onzichtbaar.
- [Alexander Calder, Le Chien \(1958\)](#)
Met vijf poten en vijf koppen lijkt deze hond meerdere keren afgebeeld. Wandel je rond de sculptuur, toont de hond steeds andere houdingen en stemmingen.
- [Joan Jonas, Mirror Room III Outdoor \(1968-2024\)](#)
Deze spiegels maken de aanwezige relaties zichtbaar: omgeving en toeschouwers worden deel van het beeld. Zo maakt het veranderende kunstwerk deel uit van een groter geheel.
- [Yasuo Mizui, Oscillo-Tour \(1975\)](#)
De golvende beweging op dit werk zorgt voor een uitgesproken schaduwspel in het zonlicht. Zo lijkt het wel of de steen zachtjes trilt.
- [Anne-Mie Van Kerckhoven, Voor alle seizoenen \(2015\)](#)
Deze vlaggen maken deel uit van een kunstwerk dat een eigen leven leidde. Door wisselend zonlicht en wind blijft het voortdurend veranderen.

THEMA 2

Menselijke natuur

‘Menselijke natuur’ draait om hoe de mens zichzelf ziet in relatie tot anderen en de natuur. Kunstwerken weerspiegelen hoe ons mensbeeld doorheen de tijd evolueert. Ze zetten ons aan het denken over de veranderende relatie tussen mensen en hun omgeving.

Het Middelheimmuseum toont hoe steeds andere mensen hun wil oplegden aan het landschap. Dit deel van het park, de ‘Hortiflora’, was vroeger een showtuin met een variatie aan tuinbetegeling, planten en perkjes. Het was voor lange tijd het meest geregisseerde stuk van het park, maar de natuur krijgt langzaam meer ruimte.

Ook in veel kunstwerken staat de mens centraal. Ze tonen hoe we naar onszelf kijken. In de eerste helft van de 20ste eeuw zijn er vooral standbeelden voor straffe atleten, noeste arbeiders, passionele idealisten en geniale scheppers. Vaak witte, westerse mannen. Maar ons mensbeeld evolueert. Wie of wat verdient vandaag een voetstuk? Dit thema nodigt uit tot zelfreflectie: hoe kijken we naar onszelf en naar onze plaats in de wereld, welke waarden vinden we belangrijk?

Een greep uit de kunstwerken:

- [Camille Henrot, Adrift \(2023\)](#)
Een ode aan water: belangrijk in ons dagelijks leven. Deze hedendaagse invulling van de klassieke fonteinsculptuur plaatst het menselijke lichaam en menselijke relaties centraal.
- [Auguste Rodin, Balzac \(1892-1897\)](#)
Een verrassende blik op de bekende auteur. Balzac wordt niet afgebeeld als schrijver, maar in de kamerjas die hij droeg wanneer hij aan het werk was.
- [Louis Lawler, Birdcalls \(1972-1981/2018\)](#)
In dit geluidskunstwerk imiteert de kunstenaar een papegaai die de namen van bekende kunstenaars opnoemt. Hiermee geeft ze kritiek op de dominantie van witte westerse mannen in de kunstwereld.
- [Mari Andriessen, Bomslachtoffer \(1948-1951\)](#)
Het kind in de armen van deze vrouw is gestorven door een bombardement. De pijn en het verdriet zijn herkenbaar, de beeldtaal is universeel.

- [Constantin Meunier, *De zaaier* \(1896\)](#)
Met zijn idealiserende stijl dicht Constantin Meunier de boeren, en later ook de arbeiders, een haast goddelijke status toe.
- [Philip Aguirre y Otegui, *Fallen dictator* \(2005\)](#)
Een gevallen leider ligt achter zijn doorgezaagde sokkel op de grond. Met dit anti-monument creëert de kunstenaar een krachtig beeld van de onttroning van ontspoorde machthebbers.
- [Rik Wouters, *La Vierge Folle* \(1912\)](#)
Rik Wouters beeldt zijn vrouw Nel vaak uit. Zijn favoriete model staat hier te dansen van geluk. Zelden zet hij haar zo zorgeloos en dynamisch neer als in dit beeld.
- [Henry Moore, *King and Queen* \(1952, geut 1953\)](#)
Dit koningspaar verwijst niet naar echte personen, maar naar een primitief idee van koningschap. De figuren hebben iets koninklijks én iets dierlijks, verfijnd en bruto tegelijk.
- [Pascale Marthine Tayou, *La Paix des Braves* \(2019-2021\)](#)
Straatstenen staan symbool voor protest en revolutie. In opstanden wordt ermee gegooid. Hier is de opstand gestaakt: de witte vlag, het internationale vredessymbool, is gehesen.
- [Berlinde De Bruyckere, *Onschuld kan een hel zijn* \(1993\)](#)
Drie reusachtige goedendags verstoren de vredige sfeer in het park. Vastgeklonken aan boomstammen roept het werk tegenstellingen op: leven en dood, liefde en lijden, wreedheid en beschutting.

THEMA 3

Stadswildernis

‘Stadswildernis’ zoomt in op hoe de stadsmens de natuur ervaart. Van welk paradijs dromen we? Kunnen we nog van natuur spreken als die door mensen is aangelegd? Dit thema nodigt uit om na te denken over onze visie op de ‘ideale’ natuur.

Sinds de oprichting van steden verlangen stadsbewoners naar natuur. Ze zoeken plekken om tot rust te komen en creëren eigen droombeelden van het paradijs in parken en tuinen. Zo’n kunstmatig paradijs zie je in deze zone van het museum. Die ziet eruit als een romantische wildernis: ze lijkt puur natuur, maar is door mensenhanden gevormd. Is het een fantasie of toch de werkelijkheid?

De kunstwerken in deze zone bevolken het paradijs. Ze spelen met de spanning tussen ‘echt’ en ‘fake’. Ze onderzoeken de dubbelzinnigheid van aantrekken en afstoten, oase en gevaar. Dit thema nodigt uit om na te denken over onze relatie met de natuur en wat die vertelt over onszelf en hoe we naar de wereld kijken.

Een greep uit de kunstwerken:

- [Luciano Fabro, *Bagnanti* \(1994\)](#)
Deze abstracte marmeren blokken voelen door hun kromming en verschillende formaten menselijk aan. Het lijken vier badende figuren die genieten van het groen en het water.
- [Isa Genzken, *Fenster* \(1993\)](#)
De locatie voor dit Venster is goed gekozen: bij een in- en uitgang van het meest romantische en wilde parkdeel. Net als de follies, bizarre bouwsels in een Engelse landschapstuin, verrast het kunstwerk én versterkt het de ervaring van de groene omgeving.

- [Bernd Lohaus, Middelheim, 1993 / tentoonstellingsexemplaar 2020 \(1993-2020\)](#)
Zware houten, afgedankte balken uit de haven liggen waterpas op een helling. Mooi geïntegreerd in het landschap. Samen trekken ze de glooiing in het gras recht. Een en al rust.
- [Ossip Zadkine, Orpheus \(1956\)](#)
Met zijn betoverende stem, begeleid door de lier, is Orpheus in staat de wilde natuur en zelfs de weerbarstige mens te temmen.
- [Koba De Meutter, Takdrager \(2017\)](#)
De kunstenaar geeft een gesnoeide tak terug aan een boom. Het lijkt alsof de boom een prothese kreeg. Een symbolisch herstel van wat verloren ging.
- [Charles Vandenhove, Zuilenpaviljoen \(1984-1992\)](#)
Zoals de follies in de Engelse landschapstuinen heeft dit zuilengebouw zonder dak geen uitgesproken functie. Het versterkt enkel de natuurbeleving in de omgeving.

Thema 4.

Versmelting

We ervaren natuur en cultuur dikwijls als twee aparte, zelfs tegengestelde werelden. Maar kunnen mens en natuur wel los van elkaar bestaan? ‘Versmelting’ onderzoekt verschillende manieren waarop mens en natuur met elkaar verstrengeld zijn. Een uitnodiging tot reflectie over wat ons bindt.

Het Middelheimmuseum is de perfecte plek om na te denken over de kruisbestuiving tussen mens en natuur. Want is het park zelf ook niet een samenspel van menselijk vernuft en natuurlijke kracht? In deze zone, het hart van het Middelheimpark, begon de versmelting van natuur en cultuur.

Mens en natuur komen nooit helemaal los van elkaar. Dat zie je in de sculpturen die menselijke figuren tonen, maar een natuurfenomeen voorstellen zoals een rivier, zee of rots. Omgekeerd krijgen dieren of objecten soms menselijke eigenschappen zoals een persoonlijkheid. Hybride creaties vormen een derde categorie. In deze tussenvormen versmelten mens en dier, technologie en natuur, plant en mens tot één wezen.

Een greep uit de kunstwerken:

- [Franz West, Freie From \(1998\)](#)
De organische vorm doet denken aan iets natuurlijks: een homp klei of een knol. Toch is dit werk ook nadrukkelijk kunstmatig, zelfs industrieel. Je ziet duidelijk de gelaste staalplaten, afgewerkt met autolak.
- [Raymond Duchamp-Villon, Grand Cheval \(1914-1931\)](#)
De hoof, de gebogen nek, de eigenzinnige snuit. Je herkent delen van een paard. Maar bepaalde details hebben meer weg van machineonderdelen.
- [Germaine Richier, La Mante \(1946\)](#)
Dit wezen wacht in biddende houding haar prooi af om die te verslinden. Mens en insect versmelten tot één wezen. Geen transformatie, maar een ongemakkelijke en tegelijk indrukwekkende tussenstaat.
- [Aristide Maillol, La Méditerranée \(1902-1905\)](#)
Deze vrouw verpersoonlijkt de kalmte van de Middellandse Zee. Haar zittende houding, evenwichtig opgebouwd, benadrukt de rust.

- [Erwin Wurm, *Misconceivable* \(2010\)](#)
Wil dit bootje het water in duiken, of deinst het op het laatste moment terug? Wat zeker is, is dat de zeilboot van de kunstenaar een menselijke ziel kreeg.
- [Victor Brecheret, *O Índio e a Suassupará* \(1951\)](#)
Een mensfiguur en een dierfiguur zijn één amorf wezen geworden. In het oppervlak zijn een hert, een vis en een slang gekerfd. Die zijn verbonden met een mythologische traditie.
- [Henk Visch, *Telling no Lies* \(1996\)](#)
Is het een sokkel, een kelk, een stam, een zwam of nog iets anders? In de organische vorm herken je de natuur. Tegelijk zie je duidelijk kunstmatige ingrepen zoals lasnaden.
- [François Pompon, *l'Ours* \(1920-1922\)](#)
Stoer maar knuffelbaar, ontspannen maar nieuwsgierig. Allerlei menselijke eigenschappen zoals vriendelijkheid of waardigheid worden op deze ijsbeer geprojecteerd.

Totale bezoekerservaring

Het Middelheimmuseum is voortdurend in beweging. De presentatie van de collectie wordt regelmatig herzien. Duurzame ingrepen in het park en de paviljoenen dragen bij aan een steeds evoluerende totaalervaring.

Huidige collectiepresentatie

Hoe verhouden mens en natuur zich tot elkaar? Die vraag hield kunstenaars van alle tijden bezig. Hun antwoorden zie je in een uitgebreide tentoonstelling in het kunspark. Samen geven ze wel honderden manieren om naar de onverbrekelijke band tussen mens en natuur te kijken. Al die visies zijn in het kunspark samengebracht in vier thematische zones.

Collectiepaviljoen met depotcollectie en bibliotheek

In het collectiepaviljoen komen verborgen collecties samen die de beelden in het park ondersteunen: werken op papier, kleine sculpturen en kwetsbare werken. In een open depot-opstelling zie je verschillende Vlaamse Topstukken. De andere werken sluiten aan bij de presentatie in het park. De vier thema's van het kunspark komen terug.

Een belangrijke 'verborgen' steuncollectie is die van de museumbibliotheek. De boekencollectie van het Middelheimmuseum volgt de kunstcollectie. Ze telt wel 25.000 titels over beeldhouwkunst: monografieën, tentoonstellingscatalogi en kunstenaarspublicaties. Elke bezoeker kan de boeken en ruime tijdschriftselectie gratis inkijken tijdens de openingsuren van het museum.

Openluchtdepot

Kunstwerken die worden hersteld of om andere redenen uit de opstelling in het park zijn gehaald, vinden hun thuis in het openluchtdepot. Anders dan veel klassieke museumdepots is deze bijzondere bewaarplaats wel toegankelijk voor bezoekers. Je kan er ook zien hoe werken worden gerestaureerd of preventief onderhouden.

In dit depot bewaart het museum weerbestendige buitensculpturen op aparte platformen. Deze depotsculpturen krijgen verhoogde zorg, zoals ondersteuning en bescherming tegen neerslag en winterkou. Ze worden op deze plek ook gerestaureerd. Een deel is bestemd voor beelden uit de collectie Kunst in de Stad. Die bevat kunstwerken die voor korte of langere tijd uit de publieke stedelijke ruimte zijn genomen. Hier worden ze veilig bewaard.

De kunstwerken in het openluchtdepot zijn voor het museum even waardevol als de werken die in het kunspark staan. Het depot laat toe om in het park thematische verbanden te leggen tussen collectiestukken, sculpturen na een tijd te wisselen, of ze hier te herstellen. De plaatsing van de kunstwerken in het openluchtdepot is puur functioneel. Het laat de beheerders toe om de werken de nodige zorg te geven en de werken goed uit te voeren. Tegelijkertijd blijven alle kunstwerken hier toegankelijk voor bezoekers.

De bijzondere depotinfrastructuur is heel duurzaam. De beelden hebben geen verlichting of verwarming nodig. Er werden geen nieuwe constructies toegevoegd. Bijna alle oude sokkels en funderingen zijn hergebruikt. Door de kunstwerken in het museum te houden, beperken we het transport voor de conservering. Bij de inrichting, samen met de groendienst van de stad, werd een beschermende bodem aangelegd die maximaal hemelwater absorbeert en erosie tegengaat. We plantten op deze zone ook meer dan 50 nieuwe bomen en 2000 extra heesters, voor 800 m2 microbos. Ook de museumbijen zijn naar deze plek verhuisd.

Zone Oost

In Zone Oost voél je de stad: de Craeybeckxtunnel loopt hier onder het museum door. Overal zie en hoor je de bewoners van Antwerpen. Op de sportvelden aan de overkant, in de auto, op weg naar de universiteit of het ziekenhuis. In de omringende gebouwen kijken onze burens terug.

Deze museumzone wordt volop hertekend. Nu scheidt een lang hek het museum van de buitenwereld. In het najaar van 2025 komt er meer contact met de burens. Samen met de stad Antwerpen, het Antwerpse ziekenhuisnetwerk ZAS en de Universiteit Antwerpen maken we het museum toegankelijker vanuit het ziekenhuis. Het project wordt ondersteund door de Vlaamse Overheid en de Koning Boudewijnstichting.

Op deze plek zal vanaf 2026 een grote interactie met de werken mogelijk zijn. Veel aandacht gaat daarbij naar wat het museum kan betekenen voor het mentale en fysieke welzijn van de mensen die daar werken en verblijven, en van de bewoners van de bredere omgeving en de stad.

Bezoekerservaring start in bezoekerspaviljoen

Een bezoek aan het Middelheimmuseum begint aan het bezoekerspaviljoen, tussen de hoofdingang en het kasteel. Dit paviljoen is toegankelijk voor iedereen. Bezoekers krijgen er uitleg over het museumplan, de lopende tentoonstelling en de activiteiten. Hier starten ook alle rondleidingen en activiteiten voor groepen en scholen. Je vindt er de museumshop, de lockers en een waterpunt.

Het aanbod van de museumshop weerspiegelt de sfeer van het museum met een zorgvuldig geselecteerd aanbod. Van kunstboeken en designobjecten tot botanische cadeaus en duurzame lifestyle-artikelen. Elk product nodigt uit om een stukje kunst en natuur mee naar huis te nemen.

Iconische plek met lange geschiedenis

Aan de groene rand van Antwerpen ligt het Middelheimmuseum, al 75 jaar toonaangevend in moderne en hedendaagse beeldhouwkunst. De geschiedenis van de plek kent een opmerkelijke transformatie: van eenvoudige hoeve tot weelderig privé-kasteeldomein en uiteindelijk een openbaar stadspark. Sinds 1950 is het een uniek museum waar kunst en natuur samenkomen in een uitgestrekt kunstpark.

Sinds de 14de eeuw

Lang voor de oprichting van het Middelheimmuseum was dit al een geliefde groene plek. Het park duikt op in 14de-eeuwse documenten. Vanaf de 16de eeuw groeit het uit tot een populair zomerverblijf voor welgestelde Antwerpse families. Generaties adellijke eigenaars richten het domein telkens opnieuw in. In 1910 koopt de stad Antwerpen het vervallen landgoed, samen met Den Brandt en het Nachtegalenpark, om er een park van te maken. Tijdens de Tweede Wereldoorlog gebruiken de Duitse bezetter en de geallieerden het park als opslagplaats, met veel schade als gevolg.

1950

In de zomer van 1948 pakt Londen uit met een primeur: een openluchttenoonstelling voor beeldhouwkunst in Battersea Park. Het idee slaat aan en bereikt een jaar later park Sonsbeek in Arnhem. Daar raakt de Antwerpse burgemeester Lode Craeybeckx zo enthousiast dat hij beslist: dit moet ook in Antwerpen. In 1950 opent hij de eerste internationale openluchttenoonstelling voor beeldhouwkunst in het Middelheimpark. Met 167 beelden van 121 kunstenaars en 125.000 bezoekers in drie maanden is het een groot succes. Craeybeckx richt een adviesraad op. Kort daarna wordt het 'Openluchtmuseum voor Beeldhouwkunst Middelheim' geboren.

1953

De permanente collectie krijgt een plek bij het kasteel. Aan de overkant van de Middelheimlaan vinden vanaf 1953 twintig Biënnales voor Beeldhouwkunst plaats. Elke editie komt de focus op een ander westers land. De expo's tonen vooral recente werken van levende kunstenaars. Na elke biënnale selecteert een adviesgroep kunstwerken voor de museumcollectie.

Jaren 1950 en 1960

De landenformule slaat aan. Na de eerste biënnale over Italië volgen Frankrijk, Duitsland-Oostenrijk-Zwitserland en daarna Engeland, met veel werk van Henry Moore. Elke editie trekt tienduizenden bezoekers en krijgt lof van de internationale pers. De vaste collectie groeit na elke biënnale, met zowel internationale als Belgische kunstenaars.

1971

De Antwerpse architect Renaat Braem (1910-2001) ontwerpt het Braempaviljoen, een ruimte voor kwetsbare kunstwerken en tijdelijke tentoonstellingen. Vanaf 1972 nodigt het museum kunstenaars uit voor site-specifieke projecten.

Jaren 1980

In de jaren 1980 evolueert de internationale kunstwereld razendsnel. De vernieuwingen bijhouden wordt een uitdaging. De twintigste en laatste biënnale vindt plaats in 1989, de landenformule is

uitgewerkt. Wanneer Antwerpen zich kandidaat stelt als Culturele Hoofdstad van Europa, breekt een nieuw hoofdstuk aan.

1993

Na Madrid wordt Antwerpen de Culturele Hoofdstad van Europa. Antwerpen 93 betekent een frisse start voor het museum. Menno Meewis wordt directeur: voor het eerst een specialist in hedendaagse kunst aan het roer. De biënnales worden geschrapt, in de plaats nodigt het museum tien kunstenaars uit om een kunstwerk te maken op de vrijgekomen ruimte. Onder hen: Richard Deacon, Isa Genzken, Per Kirkeby, Thomas Schütte en Juan Muñoz. De nieuwe ruimte voor hedendaagse beeldhouwkunst geeft het museum een moderne uitstraling.

Jaren 1990

Vanaf 1994 organiseert het museum solotentoonstellingen van onder meer Guillaume Bijl, Henk Visch en Carl Andre. De kunstenaars krijgen veel tijd en ruimte. Zo verrijzen monumentale kunstwerken op de grens tussen sculptuur en architectuur. In 1999 erkent het Museum- en later Erfgoeddecreet van de Vlaamse Gemeenschap het Middelheimmuseum op landelijk niveau. Personeel en budget worden daardoor versterkt.

2000

Het kunstpark krijgt er 7 hectare bij. Landschapsarchitect Michel Desvigne en kunstenaar Luc Deleu ontwerpen het nieuwe tuinplan. Langs het ziekenhuis bouwt architect Stéphane Beel een gesloten collectiedepot, dat in 2016 wordt omgebouwd tot exporuimte. Aan de westkant komen metalen sculpturen uit de jaren 1960-80 en een openluchtdepot voor beelden die uit de publieke ruimte worden gehaald.

2007

[Middelheimproducties] zijn samenwerkingen met jonge kunstenaars in de stad. In het Hessenhuis krijgen ze ruimte om te experimenteren en te exposeren. Wanneer het nieuwe MAS extra depots nodig heeft, moet de jonge kunst uitwijken.

2010

Kunst in de Stad, de organisatie die kunst in de publieke ruimte in Antwerpen beheert, plaatst een lege sokkel in het Stadspark. Daarmee gaat 'De Sokkel' en later 'Publiek Figuur' van start. Elk jaar krijgt een kunstenaar de opdracht om er een nieuw kunstwerk voor te maken. In 2017 verschijnt ook een sokkel in Wilrijk.

2012

Het Middelheimmuseum breidt opnieuw uit. De voormalige 'Hortiflora' van het Nachtegalenpark wordt de nieuwe ruimte voor zomertentoonstellingen. Robbrecht en Daem Architecten bouwen *Het Huis*, een halfopen paviljoen voor kleinere sculpturen. Er komen nieuwe toegangen en bewegwijzering in het park, het oude kasteel wordt gerenoveerd. Beneden opent een museumshop en een museumcafé met groot terras. Ai Weiwei, Roman Signer en Philippe Van Snick maken nieuw werk. Het museum betreft zijn burens in de nieuwe publiekswerking en zet zich in voor kunst in de openbare ruimte. Het theatergezelschap Compagnie Marius krijgt een vaste stek voor tien jaar. De vernieuwing wordt gevierd met een groot feest.

2014

Op 17 oktober 2012 overlijdt directeur Menno Meewis onverwacht. In januari 2014 volgt Sara Weyns hem op. Het museumteam versterkt met onder andere een eigen curator en een uitgebreid collectieteam. Kunst in de Stad krijgt een formeel kader met een eigen curator. Het nieuwe collectiebeleid richt zich op hedendaagse sculptuur en het aftasten van grenzen van beeldhouwkunst. Andrea Zittel, Kader Attia en Camille Henrot krijgen een solotentoonstelling.

In *Experience Traps* (2018) leiden zestien kunstenaars het publiek om de tuin. In *Congoville* (2021) bewandelen hedendaagse kunstenaars de koloniale sporen.

2022

Tijdens de coronacrisis van 2020-2021 blijft het Middelheimmuseum als enige museum open. De crisis maakt opnieuw duidelijk hoe belangrijk een groene omgeving is voor mentaal welzijn. Nieuwe inzichten en belangrijke maatschappelijke thema's als klimaatverandering en welzijn scherpen de nieuwe museummissie aan. Het museum zet zijn collecties, programma en park in om mentaal en fysiek welzijn te bevorderen.

2023-2024

Meer dan 70 jaar na de oprichting van het museum krijgen 224 kunstwerken een nieuwe, doordachte plaats in het kunspark, met ook een betere duiding en signalisatie. Kunst en natuur komen nog dichter samen in vier thematische zones. Delen van het park worden samen met de groendienst onthard en duurzaam heraangelegd. Op het nieuwe openluchtplatform blijven tientallen beelden uit de vorige opstelling te zien. Het collectiepaviljoen krijgt een nieuwe invulling. Een nieuw bezoekerspaviljoen met museumshop en een heldere signalisatie zorgen voor een nieuwe bezoekerservaring.

2025

Het Middelheimmuseum bestaat 75 jaar en viert deze verjaardag met een zomerprogramma waarin niet alleen de collectie, maar ook de bezoeker centraal staat.

75 jaar Middelheimmuseum

In 2025 bestaat het Middelheimmuseum 75 jaar. Het museum viert trots zijn lange geschiedenis, én wat het vandaag zo bijzonder maakt: het beste van de beeldhouwkunst met het mooiste van de natuur. Plus de liefde voor het museum die de bezoekers van generatie op generatie doorgeven.

Bijzondere feestjaar

75 jaar Middelheimmuseum wordt vooral voor de bezoeker een bijzonder feestjaar. Want in de zomer van 2025 (mei tot en met september) kunnen ze het museum verkennen of herontdekken op een ándere manier. Niet vanuit de collectie maar vanuit hun eigen verbeelding en creativiteit. In tekeningen, teksten en met de glimlach.

Zomerprogramma

Daarvoor ontwikkelde het museum een bijzonder zomerprogramma: activiteiten waar bezoekers bij kunnen aansluiten: individueel, in groep of met hun gezin. Alternatieve rondleidingen bieden een bijzondere kijk op het museum en de collectie. Enkele kunstenaars uit de museumcollectie geven een exclusief tekenatelier. Literaire makers vertellen verhalen bij hun lievelingskunstwerk. Het Braempaviljoen wordt omgebouwd tot tekenatelier voor modeltekenen, er komt ook een Buitenbib waar bezoekers kennismaken met de bijzondere collectie kunstboeken van de museumbibliotheek.

Groot feest op 17 mei 2025

75 jaar Middelheimmuseum gaat van start met een groot feest op zaterdag 17 mei 2025.

Meer info: www.middelheimmuseum.be

BIJLAGEN

25 kunstwerken op de Vlaamse Topstukkenlijst

In de collectie van het Middelheimmuseum zitten vandaag 25 Vlaamse Topstukken. De meeste zijn te zien in het kunspark en in het collectiepaviljoen.

Vooroorlogse Topstukken

- La Méditerranée (de Middellandse Zee) van Aristide Maillol (1902-1905) - kunspark
- Heraclès archer (Hercules boogschutter) van Emile-Antoine Bourdelle (1909) - kunspark
- La Vierge folle (het zotte geweld) van Rik Wouters (1912) - kunspark

Topstukken uit de periode 1914-1945

- Grand Cheval (het grote paard) van Raymond Duchamp-Villon (1914) - kunspark
- Statue on triangular base (beeld op driehoekige sokkel) van Alexander Archipenko (1914) - collectiepaviljoen
- Der Dreiklang (Triade) van Rudolf Belling (1919) - kunspark
- Ensemble van vijf sculpturen van Arturo Martini uit de vroege jaren '30: La nena (het meisje) (1930), Donna al sole (zonnende vrouw) (1930) en Gare invernali (Wintersport) (1931-1932) in depot en La lupa (de wolvin) (1930-1931) en Chiaro di luna (Maneschijn) (1931-1932) – collectiepaviljoen
- Océanide (zeenimf) van Henri Laurens (1933) - kunspark
- Le prophète (de profeet) van Pablo Gargallo (1933) - kunspark
- La rivière (de rivier) van Aristide Maillol (1939-1943) - kunspark

Topstukken uit de periode 1945-1968

- La Mante (de bidsprinkhaan) van Germaine Richier (1946) - kunspark
- Trois coupes superposées (Schalenbaum) van Hans Arp (1947-1954) - kunspark
- Miracolo (mirakel) van Marino Marini (1951-1952) - kunspark
- Il Cardinale (de kardinaal) van Giacomo Manzù (1952) - kunspark
- Unendlichen Schleife (eindeloze kronkel) van Max Bill (1953-1956) - kunspark
- Femme de Venise II (Venetiaanse vrouw II) van Alberto Giacometti (1956-1957) - collectiepaviljoen
- Encounter VIII (ontmoeting VIII) van Lynn Chadwick (1957) - kunspark
- Cantate Domino (zing voor de Heer) van Barbara Hepworth (1958) - kunspark
- King and Queen (koning en koningin) van Henry Moore (1952-1953) - kunspark
- Le Chien (de hond) van Alexander Calder (1958) - kunspark

Topstukken in het Collectiepaviljoen

Enkele Topstukken zijn te kwetsbaar om te worden opgesteld in het kunspark. Die zijn daarom opgesteld in een open depot-opstelling in het Collectiepaviljoen.

Kunst in de Stad

Het Middelheimmuseum kijkt verder dan het park alleen. Overal in Antwerpen staan er beelden in de publieke ruimte. De werking Kunst in de Stad beheert deze bijzondere kunstcollectie. Ze zet ook projecten voor nieuwe kunstwerken op, die doen nadenken over het belang van kunst in de openbare ruimte.

Kritische kijk

Welk beeld zetten we vandaag op een voetstuk in de stad? Welke betekenis hebben oude standbeelden die al decennia op pleintjes en straathoeken staan? En hoe gaan we om met monumenten waar we vandaag anders over denken? Betekenissen en perspectieven veranderen doorheen de tijd. Passen de kunstwerken in de publieke ruimte wel bij hoe we vandaag denken over onze maatschappij en geschiedenis? Op deze vragen zoekt Kunst in de Stad geschikte antwoorden.

Kunst van iedereen

Kunst in de Stad beheert de openbare kunstcollectie van de stad Antwerpen: meer dan 250 oude en nieuwe kunstwerken, standbeelden en monumenten in de publieke ruimte. Ze zijn aangekocht of gemaakt met belastinggeld, of geschonken aan de stad. Het is dus kunst van ons allemaal, die dag en nacht gratis te zien is. De kunstwerken zijn belangrijk, want ze bepalen mee het uitzicht van de stad. Ze zijn niet alleen verbonden met hun plek, ze geven die ook betekenis.

Duurzaam onderhoud

Net als het Middelheimmuseum is Kunst in de Stad expert in het onderhoud en de restauratie van buitensculpturen. Ze worden elke dag blootgesteld aan zon, weer en wind. Die gedeelde expertise benut Kunst in de Stad voor het duurzaam onderhoud van de kunstwerken in de stad. Beelden die tijdelijk uit de publieke ruimte worden gehaald, krijgen een plaats op het openluchtdepot in het museum, zodat ze nog altijd te zien blijven.

Adviescommissie

De collectie van Kunst in de Stad breidt elk jaar uit. Voor nieuwe aankopen of opdrachten geeft Kunst in de Stad artistiek en technisch advies aan het stadsbestuur. Ze helpt ook bij andere vragen over kunst in de publieke ruimte, van bijvoorbeeld districten of burgerinitiatieven.

- Website: <https://middelheimmuseum.be/nl/kunstindestad>
- Contact: kunstindestad@antwerpen.be

Praktische info

Contactgegevens

- Adres: Middelheimlaan 61, 2020 Antwerpen, België
- Contact: middelheimmuseum@antwerpen.be / +32 3 288 33 60
- Website: www.middelheimmuseum.be
- Alle dagen open, behalve maandag
- Openingstijden:
 - april: 10:00 – 19:00 uur
 - mei t/m augustus: 10:00 – 20:00 uur
 - september: 10:00 – 19:00 uur
 - oktober t/m maart: 10:00 – 17:00 uur

Volg het Middelheimmuseum online

- Facebook: [middelheimmuseum](https://www.facebook.com/middelheimmuseum)
- Instagram: [@middelheimmuseum](https://www.instagram.com/middelheimmuseum)
- LinkedIn: [middelheimmuseum](https://www.linkedin.com/company/middelheimmuseum)
- Nieuwsbrief: via www.middelheimmuseum.be

Perscontact

- Brand Manager Rafaëlle Lelièvre — rafaelle.lelievre@antwerpen.be / +32 470 72 60 87
- [Overzicht persberichten](#)
- [Overzicht mediagalerij](#)

BIJLAGE

Vier thema's in de collectiepresentatie

Hoe verhouden mens en natuur zich tot elkaar? Die vraag hield kunstenaars van alle tijden bezig. Hun antwoorden zie je in een uitgebreide tentoonstelling in het kunstpark. Samen geven ze wel honderden manieren om naar de onverbreekelijke band tussen mens en natuur te kijken. Al die visies zijn in het kunstpark samengebracht in vier thematische zones.

THEMA 1

Bewegingen

Veranderlijkheid is eigen aan de natuur. Kunstenaars zijn gefascineerd door dynamiek, mutatie, groei en verval. Het thema 'bewegingen' verkent onze relatie met verandering. Hoe gaan we om met dynamiek en vernieuwing? Omarmen we die onzekerheid of proberen we onze wil op te leggen aan die eeuwige verandering? Hoe brengen we beweging in vastgeroeste ideeën?

De mens staat niet naast of boven de natuur: we maken er deel van uit. De natuur is voortdurend in beweging en ook wij ontsnappen daar niet aan. Hoe gaan we om met dynamiek en vernieuwing? Omarmen we die onzekerheid of proberen we onze wil op te leggen aan die eeuwige verandering?

Het Middelheimmuseum toont hoe alles in onze omgeving constant in beweging is. Instabiliteit en verandering zijn eigen aan het leven én aan een museum in een park: kunst en natuur zien er bij ieder bezoek anders uit. Hoe zal het er hier over 100 jaar uitzien? En op welke manier brengen kunstenaars beweging in hun werk en in onze ideeën?

Park in beweging

De seizoenen toveren het kunstpark steeds om tot een heel andere plek. In deze zone van het park zie je de natuur het meest veranderen. Het is een uitnodiging aan bezoekers om andere wandelroutes te kiezen naargelang het moment van de dag of het jaar. Nu staat die plant in bloei, dan weer heeft die boom zo'n mooie kleur... Het is een omweg waard.

Het park heeft op deze plaats ook een hele evolutie doorgemaakt: van boerderij over buitenverblijf en stadspark tot museum. In deze beekvallei liepen achtereenvolgens schapen, rijke bewoners van de stad Antwerpen en sinds 1950 ook museumbezoekers rond.

Levens- en andere cycli

Het park confronteert ons met de onontkoombare levenscyclus in de natuur. Elk organisme op aarde, van mosje tot mens, beweegt van geboorte naar groei, voortplanting en dood. De eeuwige cyclus van het leven, de verschillende levensstadia, en de verrijzenis die kan volgen op de dood, inspireren veel kunstenaars in de collectie.

Ook de cycli die aarde, maan, zon en planeten doorlopen, bieden stof tot nadenken. Ze bepalen onze tijdsbeleving, van de 24 uren in een dag tot de 365 dagen in een jaar, en veel kunstenaars kaarten het verstrijken van de tijd aan in hun werk. Kunstwerken getuigen ook van de opwinding van de eerste ruimtereizen, en het zoeken naar betekenis in de sterren.

Dynamiek en evolutie

Kunstenaars onderzoeken op diverse manieren beweging in hun werk. Hun sculpturen bewegen, ze zetten bezoekers aan tot nadenken over beweging, of stimuleren het publiek om in of rond hun werk te wandelen. Die dynamiek is een essentieel element van hun werk.

Kunstwerken veranderen eveneens. Een bronzen beeld bestaat eerst uit versies in klei of was en gips. Sommige sculpturen recyclen en recupereren afval. Andere kunstwerken bestaan uit vergankelijke of zelfs levende materialen, en reageren op hun omgeving zodra ze in het park geïnstalleerd zijn. Niets is voor altijd. Of toch?

Het thema 'bewegingen' gaat niet alleen over verandering, maar wil ook aanzetten tot verandering. Kunst nodigt mensen uit om verschillende perspectieven en visies uit te wisselen, om ons in te leven in de verbeelding van een ander. Uitwisseling is nodig om beweging te brengen in complexe problemen zoals onze omgang met de natuur, nu en in de toekomst.

THEMA 2

Menselijke natuur

Het thema 'menselijke natuur' focust op de mens en hoe die zichzelf ziet in relatie tot anderen en de natuur. Kunstwerken weerspiegelen hoe ons mensbeeld doorheen de tijd evolueert. En ze zetten ons aan het denken over de veranderende relatie tussen mensen en hun omgeving?

Hoe kijkt de mens naar zichzelf? Wat is onze verhouding met andere mensen en met onze omgeving? Sculpturen op een voetstuk vertellen wie of wat we belangrijk vinden. Zijn dat vandaag nog dezelfde mensen en waarden als vroeger? Wie of wat verdient volgens jou een standbeeld?

Het Middelheimmuseum toont hoe mensen hun wil opleggen aan het landschap, maar ook hoe dit verandert. Dit deel van het park was altijd het meest geregisseerde stuk, maar de natuur krijgt langzaam meer ruimte. Ook in de kunst zien we een verschuiving in de visie op de mens. Waarderen we vandaag een andere kant, van onszelf en van de natuur?

Van theater naar bloemenweide

Dit deel van het park, de 'Hortiflora', was vroeger een showtuin waar bezoekers kennismakten met een variatie aan tuinbetegeling, planten en perkjes. De hagen, paden en gazons structureerden het landschap, de tuiniers hielden de beplanting strikt in de hand. In het theatrale ontwerp en de strakke regie zag je de dominantie van de mens tegenover de natuur.

Vandaag voel je in het park hoe de relatie tussen mens en natuur evolueert. Waar er vroeger eenjarige bloemen werden geplant, maakt het Middelheimmuseum nu duurzame keuzes. Er komen meer kruiden en bloemen in het gras, en extra bomen voor meer schaduw.

De mens op een voetstuk

Ook in veel kunstwerken staat de mens centraal. Ze tonen hoe we naar onszelf kijken. In de eerste helft van de 20ste eeuw vierten standbeelden vooral intellectuele verdiensten en lichamelijke idealen: we zien straffe atleten, noeste arbeiders, passionele idealisten en geniale scheppers. Ook het feit dat er vooral westerse mannen als held op een sokkel staan, sluit aan bij het westerse wereldbeeld uit die periode. Volgens die visie staan vrouwen en andere culturen dichter bij de wilde natuur, ze worden dus vaak anoniem en als oerkracht uitgebeeld.

Maar ons mensbeeld evolueert. Ook kunstenaars stellen helden en machtsverhoudingen in vraag. Het beeld van wie of wat een voetstuk verdient, verandert. Het Middelheimmuseum kijkt met spanning uit naar hoe kunstenaars in de toekomst de collectie verder zullen uitdagen en aanvullen.

Menselijke gevoelens en relaties

Kunstenaars geven niet alleen uitdrukking aan onze visie op onszelf en anderen. Ze verbeelden ook de relaties van mens tot mens. Ze leggen de kracht van verbondenheid vast, maar evengoed de conflicten en de strijd tussen mensen. Daarnaast brengen ze ook de grote menselijke gevoelens in beeld.

Soms gebeurt dat met meer afstand. In het westerse wereldbeeld uit de eerste helft van de 20ste eeuw zijn mens en natuur vaak gescheiden: denken staat boven voelen, geest boven lichaam. Andere kunstenaars benaderen die onderwerpen dan weer heel empathisch.

Bij de plaatsing van de kunstwerken is gekozen voor een afwisseling tussen open en intieme opstellingen, die het triomfantelijke of het kwetsbare van de beelden versterken. Ook de sokkels zijn hier betekenisvol: wie of wat zetten we op een voetstuk? Dit thema nodigt uit tot zelfreflectie: hoe kijken we naar onszelf en naar onze plaats in de wereld, welke waarden vinden we belangrijk?

THEMA 3

Stadswildernis

Met 'stadswildernis' zoomen we in op de natuurbeleving van de stadsmens. Van welk paradijs dromen we? Kunnen we nog van natuur spreken als het groen door mensen is aangelegd? Dit thema nodigt uit om na te denken over onze visie op de 'ideale' natuur.

Meer dan de helft van de wereldbevolking leeft in steden. Maar vanuit die jungles van baksteen en beton snakken we naar lucht en groen. Wat voor natuur hebben we nodig in de stad? Van welke natuurervaring dromen we? Hoe natuurlijk is een stadswildernis?

Het Middelheimmuseum biedt de stadsbewoner het broodnodige groen. Deze zone in het park ziet eruit als een romantische wildernis: het lijkt puur natuur, maar is door mensenhanden gecreëerd. Is het dan een fantasie of de werkelijkheid?

Dromen van het paradijs

Sinds het ontstaan van steden verlangen stadsbewoners naar de natuur. Ze hebben nood aan een plek om tot rust te komen, hun batterijen op te laden, te ontsnappen aan de ratrace van het alledaagse bestaan.

Vanuit dat verlangen laten stedelingen hun fantasie los op de natuur. Ze creëren een droombeeld van het paradijs. Voor de ene ziet dat eruit als een idyllische omgeving met kabbelende beken en weiden vol schaapjes. De andere koestert een fantasiebeeld van ongerepte wildernis, bevolkt door mythische wezens. Beschaafd of wild, het is een veilige haven waar stedelingen zich kunnen ontspannen. Tegelijk boezemt de vrije natuur ook angst in: sommigen zien gevaar in elk insect en in iedere waterplas. De natuur als een chaotische plek, waar de wet van de sterkste geldt.

Fantasie wordt werkelijkheid

Die paradijselijke droombeelden krijgen vorm in tuinen en parken. De stijl van de 18de-eeuwse Engelse landschapstuin is daarbij heel populair. Veel mensen vinden dat type tuin natuurlijk ogen,

met de afwisselende beplanting, romantische plekjes, grasvelden omzoomd door bomen, en waterpartijen. Ook deze zone van het Middelheimmuseum is in die 'natuurlijke' stijl aangelegd. Tegelijk is dit beeld van een wildernis helemaal fake: het is een creatie van de mens die fantasie in werkelijkheid omzet. Om het romantische karakter te versterken, worden zelfs folies toegevoegd: bouwwerken zonder functie, zoals een ruïne of kluizenaarsgrot.

Werken aan wildernis

Het natuurlijke, grillige effect in dit deel van het park vraagt een intensief groenbeheer. Het behoud van het fantasiebeeld van wilde natuur steunt op allerlei kunstgrepen: van het opnieuw introduceren van inheemse planten tot het ondersteunen van vleermuizen, vogels en insecten. Mensen scheppen zelf een paradijs. Her-wilderen is daarbij een belangrijke strategie: kweken en opnieuw introduceren van oorspronkelijke fauna en flora, waar dan andere (uitheemse) vormen van verwildering voor moeten wijken. Wat is dan echt wild en natuurlijk? Hoeveel of weinig mogen mensen ingrijpen om nog van natuur te kunnen spreken?

De kunstwerken in 'stadswildernis' bevolken het paradijs, belichten het spanningsveld tussen 'echt' en 'fake', spelen met de dubbelzinnigheid van aantrekken en afstoten, oase en gevaar. Dit thema nodigt uit om na te denken over onze relatie met de natuur en wat die vertelt over onszelf en hoe we naar de wereld kijken.

THEMA 4

Versmelting

We ervaren natuur en cultuur dikwijls als twee aparte, zelfs tegengestelde categorieën. Maar kunnen mens en natuur wel los van elkaar bestaan? Met het thema 'versmelting' onderzoeken we verschillende manieren waarop mens en natuur met elkaar verstrengeld zijn. Het is een uitnodiging tot reflectie over wat ons bindt.

We hebben soms de neiging om te focussen op onderlinge verschillen: we stoppen graag alles in een vakje. Maar is er ook geen sterke verstrengeling tussen cultuur en natuur? Een grenszone waar ze in elkaar opgaan? Waar 1 + 1 misschien wel gelijk is aan 3?

Het Middelheimmuseum is een uitstekende plek om na te denken over de kruisbestuiving tussen mens en natuur. Is het park zelf ook niet een mengvorm van menselijk vernuft en natuurlijke kracht? Mensen plannen en planten, maar het is de natuur die groeit en bloeit. Ook in de kunstwerken die we voor dit thema selecteerden, herkennen we een reflectie over de relatie tussen mens en natuur.

Tuincultuur

Deze zone is de kern van het Middelheimpark, waar de mens eeuwen geleden neerstreek en een hoeve en nadien een kasteel bouwde. Hier startte de versmelting tussen natuur en cultuur. We weten dat de bewoners zich toelagden op horticultuur: ze lieten de natuur niet zomaar haar gang gaan, maar bouwden meloenkassen, ontwikkelden een speciale wijnbouwtechniek en kweekten bijzondere orchideeën en camelia's. Middelheim was een hotspot voor horticulturisten en plantentoeerisme. De gigantische azaleastruik en de eeuwenoude moerascipres zijn nog getuigen van dit cultiveren van de natuur.

Figuurlijke versmelting

Mens en natuur komen nooit helemaal los van elkaar. Dat zie je in de sculpturen die een mens afbeelden, maar een natuurfenomeen voorstellen: in de eerste helft van de 20ste eeuw gebruiken

kunstenaars soms een vrouwelijke naaktfiguur om een rivier, zee of rots uit te beelden. Ze laten zich inspireren door de schoonheid van de natuur, maar tegelijk zien we in hun werk hoe de maatschappij toen naar de vrouw keek. Het is nooit de 'beschaafde man', maar altijd de 'onredelijke vrouw' die de wilde natuur voorstelt.

Omgekeerd hebben we ook de neiging om in planten en dieren menselijke gevoelens en eigenschappen te zien. We geven dieren een persoonlijkheid, of blazen leven in door de mens gemaakte voorwerpen.

Letterlijke versmelting

Kunstenaars drukken de verstrengeling van mens en natuur ook letterlijk uit in hybride creaties: tussenvormen waarin mens en dier, technologie en natuur, plant en mens tot één wezen versmelten. Die hybriden kunnen lieflijk of monsterlijk, hoopgevend of confronterend zijn.

Ook in de 'hortisculpturen' vervaagt de grens tussen het artificiële en het natuurlijke. We zien een plant, maar die is niet gebonden aan de wetten van groeien, bloeien en afsterven. Deze sculpturen zetten ons bijvoorbeeld aan het denken over menselijke ingrepen in de natuur: wat zijn de gevolgen als we blijven selecteren, kweken en enten?

Dit thema neemt de vermeende tegenstelling tussen mens en natuur onder de loep, en wil reflectie stimuleren over de verschillende manieren waarop ze met elkaar verstrengeld zijn. Het Middelheimmuseum is daar de perfecte plek voor. Niet alleen het park is een versmelting van menselijke inspanning en natuurlijke groei. Ook de kunst in het groen brengt mens en natuur dicht bij elkaar, en toont hoe het nooit anders is geweest.